

สรุปกิจกรรมพี่น้องมอแกน ครั้งที่ 3

โฮมสเตย์บ้านทะเลนอก มุสลิมโฮมสเตย์บ้านม่วงกลวง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา และอุทยานแห่งชาติแหลมสน จ.ระนอง

2-6 เมษายน 2553

หลักการและเหตุผล

ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงปัจจุบันนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องปรับตัวและดำรงอยู่ให้เท่าทันปัญหาและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่รุมเร้าเข้ามา ทั้งที่เผชิญกับตัวเราและชุมชน ชุมชนชาวเลมอแกนที่อาศัยอยู่ในหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ก็เช่นกัน ภายหลังที่ประสบภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิแล้วชาวมอแกนต้องพบความเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่การขึ้นมาอยู่ที่พักชั่วคราวบนฝั่ง การสร้างหมู่บ้านใหม่ที่อ่าวบอนใหญ่ เกาะสุรินทร์ใต้ การรับความช่วยเหลือขององค์กรและมูลนิธิต่างๆ อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือใดๆ นั้นควรก่อให้เกิดการพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืนในวิถีแบบมอแกน ซึ่งต้องทำให้มอแกนมีระบบคิดที่เชื่อมโยงจากฐานรากวัฒนธรรมของตนและสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ที่เข้ามาได้อย่างชาญฉลาด

การศึกษาดูงานชุมชนชาวเลที่ผ่านกระบวนการกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มถือเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ ได้เรียนรู้และหันมารับมือเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ที่ผ่านมา โครงการนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดกิจกรรมพี่น้องมอแกนเรียนรู้ดูงานมาแล้ว 2 ครั้ง ดังนี้

- ครั้งที่ 1 โดยการสนับสนุนของ UNDP และ UNESCO เมื่อเดือนตุลาคม 2548 โดยไปดูงาน ณ หมู่บ้านทุ่งดาบ ต.เกาะพระทอง อ.กระบุรี จ.พังงา บ้านทับตะวัน ต.บางม่วง อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา บ้านปากเตริยม ต.กระ อ.กระบุรี จ.พังงา บ้านเกาะยาวน้อย อ.เกาะยาว จ.พังงา บ้านท่าฉัตรไชย อ.กลาง จ.ภูเก็ต ซึ่งพบว่าพี่น้องมอแกนได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สร้างกระบวนการและทักษะในการดำรงอยู่ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในสภาวะสังคมปัจจุบันได้ในระดับหนึ่ง
- ครั้งที่ 2 โดยการสนับสนุนจาก “กองทุนดีชี-สู่อันดามัน” เมื่อเดือนธันวาคม 2550 ทำให้พี่น้องมอแกนและเยาวชนได้เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมของพี่น้องชาวเลด้วยกัน ณ บ้านทับตะวัน บ้านน้ำเค็ม บ้านทุ่งหว้า บ้านทับปลา จังหวัดพังงา และบ้านราไวย์ บ้าน ท่าฉัตรไชย บ้านหินลูกเดียว จังหวัดภูเก็ต

กิจกรรมดังกล่าวส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้ใหญ่และเยาวชนมอแกนรู้สึกถึงความสามัคคีในกลุ่ม มีความภูมิใจในวัฒนธรรมของตนและต้องการสร้างสรรค์กิจกรรมในชุมชนของตนภายหลังดูงาน โครงการนำร่องอันดามันและมูลนิธิเพื่อนชนเผ่า จึงได้จัดให้มีกิจกรรมเรียนรู้ดูงานขึ้นเป็นครั้งที่ 3 โดยในครั้งนี้ได้มุ่งเน้นเรื่องของกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมุ่งให้ตัวแทนและเยาวชนมอแกนได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศทางทะเล แนวปะการังและป่าไม้โดยชุมชน รวมถึงสามารถนำประสบการณ์มาวิเคราะห์ ถ่ายทอดให้สมาชิกอื่นๆ ได้รับทราบ

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ตัวแทนกลุ่มมอแกนและเยาวชนมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ ได้เดินทางไปเยี่ยมเยียนและร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. เพื่อให้ตัวแทนกลุ่มมอแกนและเยาชนมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ ได้ศึกษาเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศทางทะเล แนวปะการังและป่าไม้โดยชุมชนบนฝั่ง
3. เพื่อส่งเสริมให้ตัวแทนที่เดินทางไปดูงานได้นำประสบการณ์มาวิเคราะห์ ถ่ายทอด ให้สมาชิกอื่นๆ ได้รับทราบ และหาแนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าและรู้เท่าทันในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง
4. เพื่อสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนมอแกนและชุมชนอื่นๆ

วันและเวลา

วันศุกร์ที่ 2 เมษายน – วันพฤหัสบดีที่ 6 เมษายน 2553 (กิจกรรม 4 คืน 5 วัน)

สถานที่

โฮมสเตย์บ้านทะเลนอก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา มุสลิมโฮมสเตย์บ้านม่วงกลวง และอุทยานแห่งชาติแหลมสน จ.ระนอง

ผู้ร่วมเรียนรู้ดูงาน

กิจกรรมพี่น้องมอแกนเรียนรู้ดูงานครั้งที่สาม มีผู้ร่วมเรียนรู้ดูงานทั้งหมด 30 คน โดยเป็นตัวแทนมอแกน ทั้งหญิงชาย ผู้ใหญ่และเยาวชน จากชุมชนมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์ จำนวน 23 คน และทีมงานโครงการนำร่องอันดามันจำนวน 7 คน

องค์กรที่สนับสนุน โครงการนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิเพื่อนชนเผ่า

สรุปกิจกรรม

ปฐมนิเทศก่อนเข้าสู่กิจกรรมเรียนรู้ดูงาน

กิจกรรมพี่น้องมอแกนเรียนรู้ดูงานครั้งที่ 3 เริ่มต้นในช่วงค่ำของวันศุกร์ที่ 2 เมษายน 2553 ด้วยการร้องเพลงและเกมละลายพฤติกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศของความสุกก่อนเข้าสู่เนื้อหาของกิจกรรม ทีมงานได้ฉายภาพและให้ความรู้พื้นฐานพร้อมกับข้อมูลทั่วไปของชุมชนที่จะไปเรียนรู้ ดูงานทั้ง 3 ที่ ได้แก่ชุมชนโฮมสเตย์บ้านทะเลนอก มุสลิมโฮมสเตย์บ้านม่วงกลวงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา จ.ระนอง ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนเห็นภาพชุมชนและเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ดูงาน กิจกรรมเรียนรู้ดูงานในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเรียนรู้ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง และกลุ่มมอแกนที่มาร่วมกิจกรรมก็เน้นเฉพาะกลุ่มมอแกนพาเที่ยวและยุวมัคคุเทศก์เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวได้สร้างเสริมกระบวนการจัดการท่องเที่ยวและการเป็นไกด์ท้องถิ่นด้วยชุมชนมอแกนเอง ภายหลังการให้ความรู้ในแต่ละชุมชนแล้ว ทีมงานได้จัดให้มีกิจกรรมนันทนาการปิดท้ายโดยการร้องเพลง เล่นเกมและแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่มเพื่อทำกิจกรรมตลอดช่วงการเรียนรู้ดูงาน โดยกลุ่มทั้ง 5 มีชื่อและสมาชิกกลุ่มดังต่อไปนี้คือ

กลุ่มหนึ่ง คือยะลาน หรือปลาไหลมอเรย์ มีสมาชิกคือ ลินจง สุทัต ดาว แล้ว และปน

กลุ่มสอง คือโลมะ หรือโลมา มีสมาชิกคือ ตาลิด นาย ชะดืด ปาโย และวันดี

กลุ่มสาม คือจี้จัมบูเตียก หรือนกสีขาว มีสมาชิกคือญาญะ เจ็ด เค และลอบะ

กลุ่มสี่ คือกลุ่มกาละห์ หรือเต่ากระ มีสมาชิกคือป่าด้อย ดอน หง่อโงม เดือนและยูงน

กลุ่มห้า คือกลุ่มชลาย หรือหอยมือเสือ มีสมาชิกคืองย ติพิย์ ชาลีกำ และช่อเลา

กิจกรรมฐานการให้บริการนักท่องเที่ยวโดยชุมชน

ช่วงเช้าของวันเสาร์ที่ 3 เมษายน 2553 ทีมงานได้จัดให้มีกิจกรรมฐานการให้บริการนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ณ ชุมชนบ้านทะเลนอก แกนนำชุมชนนำโดยคุณเอกรัตน์ เชื้อองยาง และคุณดุริณี ภักดี ได้กล่าวต้อนรับและให้ความรู้เรื่องการก่อตั้งกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเพื่อนอันดามันเหนือ (NATR) กลุ่มท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านทะเลนอกตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนมีความยั่งยืน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีการจัดการกลุ่มโดยใช้ระบบแกนนำแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายดูแลบ้านพัก ฝ่ายนำเที่ยว เป็นต้น มีการประชุมสมาชิกกลุ่มทุกวันๆ 5 ของเดือน และมีข้อปฏิบัติให้ทุกคนเข้าร่วมประชุม หากไม่เข้าร่วมจะไม่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ มีการจัดสรรรับนักท่องเที่ยวโดยใช้ระบบคิว

สำหรับกิจกรรมของชุมชนได้แก่ กิจกรรมโฮมสเตย์ ล่องเรือชมป่าโกงกาง การสาธิตทำสบู่สมุนไพร การเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การดำน้ำดูปะการัง การสาธิตเย็บจาก และการแสดงละครหุ่น เป็นต้น ในส่วนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมและพักในชุมชนต้องปฏิบัติตามกฎของชุมชนมุสลิมด้วย เช่นการไม่ใส่เสื้อผ้าแบบนุ่งน้อยห่มน้อย ไม่นำสุนัขเข้ามาในหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งประเด็นนี้ชุมชนให้ความสำคัญและมีจุดยืนว่าการท่องเที่ยวตรงนี้ต้องไม่เป็นการนำวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมาทำลายวัฒนธรรมของคนในชุมชน ในส่วนของรายได้จากกลุ่มท่องเที่ยวนี้กลุ่มได้หักเงินร้อยละ 10 เพื่อนำมาพัฒนากิจกรรมของกลุ่มให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นด้วย และที่สำคัญได้นำมาพัฒนาหมู่บ้าน สนับสนุนกิจกรรมทั้งในและนอกชุมชนด้วย เช่นงานกีฬา งานประเพณีของหมู่บ้าน และเป็นเบี้ยเลี้ยงการประชุมของสมาชิกที่ไปอบรมนอกชุมชนด้วย

แกนนำชุมชนได้เน้นย้ำในเรื่องของการทำบัญชีและความโปร่งใส โดยจะมีการชี้แจงบัญชีทุกเดือนให้สมาชิกรับทราบ ว่ากลุ่มได้เงินจำนวนเท่าใด และสมาชิกได้จำนวนเท่าใด อีกทั้งยังให้ข้อคิดว่า การทำงานใดๆ ย่อมมีปัญหาอุปสรรคเข้ามาอย่างแน่นอน เราควรมองปัญหาเป็นความท้าทายที่จะก้าวข้ามไป หากเรามีความตั้งใจจริงจะสามารถฝ่าฟันไปได้เป็นแน่ ดังที่กลุ่มท่องเที่ยวบ้านทะเลนอกพบปัญหาในช่วงแรกเช่น ความไม่มั่นใจของเจ้าของบ้านในการรับนักท่องเที่ยว เกรงว่าจะปฏิบัติตัวไม่ถูกเมื่อนักท่องเที่ยวมาอนพักที่บ้าน แต่เมื่อได้ลองทำและมีประสบการณ์บ่อยๆ ก็ทำให้มั่นใจมากขึ้น ทุกอย่างต้องค่อยๆ เรียนรู้และปรับตัวตามสถานการณ์ และได้ฝากทิ้งท้ายไว้ว่า คนเป็นไกด์นำเที่ยวนั้นต้องรู้เรื่องชุมชนของตัวเองให้รอบด้าน ต้องขยันหาความรู้เพิ่มเติม และที่สำคัญต้องฝึกบ่อยๆ ทำอย่างต่อเนื่องแล้วจะเก่งเอง เหล่านี้คือเกร็ดความรู้บางส่วนที่ผู้ใหญ่และเยาวชนมอแกนได้มาเรียนรู้เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยประสบการณ์ตรง

ภายหลังการทำความรู้จักและเข้าใจกิจกรรมชุมชนตรงนี้แล้ว กลุ่มมอแกนได้ร่วมกิจกรรมเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติของชุมชนบ้านทะเลนอกด้วย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มเพื่อความสะดวกในการเดินชมและให้ความรู้เรื่องพืชพรรณตลอดเส้นทาง สำหรับเส้นทางศึกษาธรรมชาตินี้ เป็นเส้นทางเปิดขึ้นใหม่ทำให้ยังไม่มีป้ายสถานีให้เรียนรู้มากนัก และมีลักษณะค่อนข้างลาดชัน ทำให้หลายคนรู้สึกอ่อนล้าไปบ้าง แต่ทว่าก็ทำให้ได้เรียนรู้และนำไปเปรียบเทียบกับเส้นทางศึกษาธรรมชาติ-วัฒนธรรมที่หมู่บ้านมอแกนได้ ระหว่างทางเยาวชนมอแกนได้บันทึกชื่อและความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ในป่าที่น่าสนใจไว้ ผู้ใหญ่บางคนก็ได้ซักถามเรื่องราวอื่นๆ ทั้งข้อมูลพื้นฐานชุมชน อาชีพทั่วไปของชาวทะเลนอก และการจัดการการท่องเที่ยว เช่นอัตราค่าบริการกิจกรรมต่างๆ ค่าเช่าเรือ เป็นต้น

เมื่อเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็มีกิจกรรมสรุปและซักถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับแก่นนำชุมชน ชาวมอแกนได้สะท้อนให้เห็นว่าพืชพรรณในป่าบ้านทะเลนอกหลายชนิดมีลักษณะเหมือนกับที่เกาะ แต่มีชื่อเรียกที่ต่างกันไป และบางชนิดที่ไม่เคยเห็นมาก่อน ส่วนใหญ่มองว่าพืชพันธุ์ที่เกาะมีความสมบูรณ์และหลากหลายมากกว่า อีกทั้งมอแกนยังได้ใช้ประโยชน์โดยตรงจากพืชเหล่านี้มากกว่าคนบ้านทะเลนอกที่จัดเส้นทางนี้เพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลัก ต่อจากนั้นได้ร่วมรับประทานอาหารกลางวันก่อนเดินทางไปยังเรียนรู้ ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคาอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

กิจกรรมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม

กิจกรรมในช่วงบ่ายวันเสาร์นี้ ทีมงานได้จัดให้กลุ่มมอแกนได้มาเรียนรู้และร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติของชมรมเพลินไพรศรีนาคา ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา กิจกรรมเริ่มต้นด้วยการแนะนำทีมงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ คือ พี่นุกุล พี่ธานี และพี่เสรี หลังจากนั้นก็นำเรื่องสถานที่บน เรื่องการทำครัวร่วมกัน และการใช้เวลาอย่างเป็นกันเองกับทีมงานของคลองนาคา ชาวมอแกนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ซักถามเรื่องสัตว์ป่าบริเวณเขตห้ามล่า ซึ่งทางพี่นุกุลก็เล่าว่าบริเวณนี้มีสัตว์หลายอย่าง มีเสือ หมีหมา สมเสร็จ กระตัง ซึ่งสัตว์เหล่านี้มีคุณค่าและน่าจะสงวนรักษาไว้ แต่ที่ผ่านมาก็มีคนพยายามลักลอบยิงโดยเฉพาะมีใบสั่งมาจากผู้มีอิทธิพล หลังจากนั้นพี่นุกุลก็นำทะเลของสมเสร็จและนกเงือกมาให้ดู และเล่าถึงความสุดยอด “รักเดียวใจเดียว” ของนกเงือก ซึ่งมักจะอยู่เป็นคู่เสมอ หลังจากชมสมเสร็จแล้วนกเงือกจะหาโพรงที่วางไข่ ปิดปากโพรงด้วยดินผสมเมล็ดพืช นกตัวผู้จะหาอาหารมาให้นกตัวเมียที่ฟักไข่ ดังนั้น ถ้าเห็นนกเงือกบินมาตัวเดียวก็ให้รู้ว่ามีกำลังหาอาหารให้ตัวเมีย อย่าไปทำร้าย วิธีสังเกตนกเงือกกรามข้างคือตัวผู้จะมีขอบตาสีแดง ส่วนตัวเมียจะมีขอบตาสีขาว นกเงือกทั้งหมดมี 54 ชนิด ในประเทศไทยมี 13 ชนิด ในจังหวัดพังงามี 8 ชนิด บางชนิดก็ยังไม่มียางงานการพบเลย

หลังจากนั้นมีการแนะนำตัวเอง การร้องเพลง เล่นลมเพลมพัด ตอบคำถามง่ายๆ สลับกับการตบมือเป็นจังหวะซึ่งเป็นการฝึกความพร้อมเพรียง กิจกรรมต่อไปคือการแบ่งเป็น 3 กลุ่มวาดข้าง มีเชือกหลายเส้นผูกปากกาไว้ แต่ละคนต้องจับปลายเชือกและจรดปากกาลงในกระดาษ โดยต้องมีความพร้อมเพรียงและวางแผนร่วมกันจึงจะวาดได้เป็นรูปร่าง กิจกรรมนี้สื่อความหมายว่ากลุ่มต้องมีความสามัคคี มีผู้นำธรรมชาติช่วยนำเรื่องการวางแผน ที่จะดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ หรือดำเนินงานให้ได้ประสบความสำเร็จ แต่ถ้าทอดทิ้งตั้งแต่แรก ก็ไม่สามารถจะทำงานใดๆ ต่อได้

ช่วงเย็น เป็นการทำอาหาร ทุกคนร่วมไม้ร่วมมือกันหั่นผัก หั่นไก่ ปอกกุ้ง ฯลฯ และปรุงอาหารเป็นแกงส้มกุ้ง สับปะรดและไข่พะโล้ อาหารเย็นมีเนื้อสัตว์อร่อยเป็นพิเศษเพราะข้าวและกับข้าวร้อนๆ นำกินนั้นเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของทุกๆ คน

ช่วงค่ำ มีกิจกรรมบันเทิง ร้องเพลง เล่นเกม ปลาเล็กปลาใหญ่ นกนางนวล ดอกลั่นทม ฯลฯ สนุกสนานพอควร แล้วก็มาเรียนรู้เรื่องราวสาระต่อ โดยพี่ธานีมาเล่าเรื่องกิจกรรมของ “กลุ่มเพลินไพรนาคา” ซึ่งเป็นเด็กเล็กๆ ระดับอนุบาลที่ริเริ่มเก็บขยะตอนเช้า ต่อมาก็มีอาจารย์ ผู้ปกครอง พ่อค้าแม่ค้า เข้ามาช่วยเก็บขยะด้วย เด็กกลุ่มนี้ชื่อ “กลุ่มรักพลับพลึงธาร” กิจกรรมเป็นที่รับรู้และขยายวงจนกระทั่งได้ออกรายการทุ่งแสงตะวัน ในเวลาว่าง เด็กกลุ่มนี้เข้ามาพูดคุยกับนักท่องเที่ยว และทำหัตถกรรมกะลามะพร้าวเป็นรูปปลา ซึ่งต่อมาก็สามารถจะทำขายได้

ต่อมาก็มีการรวมกลุ่มกันวางแผนเรื่องการทำแหล่งธาร (ที่หมู่ 5) ซักชวนผู้คนในชุมชนที่มีความถนัดต่างๆ กัน แบ่งหน้าที่กันทำ เริ่มตั้งแต่การเข้าป่าหาไม้ไผ่ ตัดมาทำแพ ซึ่งเลือกเอาเฉพาะต้นที่เหมาะสม ไม่ได้ตัดหมดทั้งกอ ใช้การประชาสัมพันธ์ปากต่อปาก และเชิญดีเจสถานีวิทยุมานั่งแพฟรี บรรยายเรื่องพลับพลึงธาร ระบบนิเวศ การกระจายพันธุ์ ดีเจออกอากาศจนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับทราบและลงมอล่องแพดู ต่อมาก็มีคนสนใจติดต่อมามากขึ้น จนกระทั่งมี

สมาชิกห้องแพในชุมชนกว่า 129 ครอบครัว ซึ่งคิดค่าห้องแพจากนักท่องเที่ยวคนละ 450 บาท มีข้าวห่อใบตอง น้ำดื่ม กาแฟจัดให้ มีคนถ่อแพ บรรยายเรื่องสิ่งแวดล้อมประเพณีวัฒนธรรม ผลทางอ้อมก็คือคนในชุมชนเริ่มตื่นตัวเพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสนใจธรรมชาติและชุมชน ต่อมาจึงมีการรื้อฟื้นเพลงบอก มโนราห์ กลุ่มผู้สูงอายุเข้ามาทำกิจกรรม ดึงคนที่เคยล่าสัตว์ป่ามาทำงานร่วมกัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่เขตฯ และชาวบ้านพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นมาก

กิจกรรมได้รับความสนใจมาก ในเวลา 3 เดือนมีนักท่องเที่ยวเข้ามา 2,000 กว่าคน ต่อมาก็ได้รับการสนับสนุนจากที่ต่างๆ เช่น IUCN จนได้เรือยางมา 7 ลำ ความสำเร็จเกิดจากการจัดระบบที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส จัดคิวให้กระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง มีการจัดประชุม การเลือกกรรมการใหม่ทุกๆ 2 ปี

พลับพลึงธารเป็นไม้น้ำที่มีที่เดียวในโลกตรงรอยต่อระหว่างระนองและพังงา ใน 11 คลอง เช่น คลองบางปง ฯลฯ แต่เมื่อมีการขุดลอกคลอง การทำลายระบบนิเวศ ก็มีผลกระทบต่อพลับพลึงธารด้วย ลักษณะภูมิประเทศก็มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพลับพลึงธาร คือคลองมีความคดโค้งทำให้กระแสน้ำไม่แรงมากเกินไป แม้จะนำไปปลูกในคลองที่ไม่เคยมีพลับพลึงธารก็มักจะไม่ขึ้น พลับพลึงธารไม่ใช่ของคนคลองนาคนกลุ่มเดียว แต่เป็นกลุ่มที่อยู่ใกล้ที่สุด จึงต้องมีความรับผิดชอบดูแลรักษาน้ำให้สะอาด ระบบนิเวศสมบูรณ์เพื่อที่จะรักษาพลับพลึงธารไว้

การท่องเที่ยวที่ตรงกับหน้าฝน (ตุลาคม-ธันวาคม) ซึ่งตรงข้ามกับที่อื่นๆ ทำให้สามารถจะช่วยเหลือกลุ่มอื่นๆ ได้ด้วย เช่น ที่นี้ไม่มีที่พัก แต่ยินดีประสานงานกับกลุ่มมุสลิมโฮมสเตย์ที่มั่งคั่งลง มีคำถามจากกลุ่มมอแกนว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก มีการใช้เรือยางแทนแพไม้ไผ่ไม่มีผลกระทบต่อหรือไม่ พี่ชานตอบว่ามีส่วนทำให้เกิดตะกอนน้ำ แต่ก็ไม่มีผลต่อพลับพลึงธาร เพราะในลำธารมีน้ำไหลอยู่ตลอดเวลา ส่วนกติกาข้อห้ามต่างๆ ของการท่องเที่ยวไม่ได้เขียนบอกไว้ แต่ใช้วิธีพูดคุยกับนักท่องเที่ยวโดยตรง เช่น การทิ้งขยะ การไม่เข้าไปเหยียบย่ำในลำธาร หรือไม่นำต้นพลับพลึงธารออกไปนอกพื้นที่ อย่างไรก็ดี เรื่องนี้ยังมีปัญหาเพราะบางทีคนสำคัญมา ทำให้ชาวบ้านเกรงใจไม่อยากจะห้าม และถ้าหากห้ามก็อาจจะมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชน ซึ่งเป็นโจทย์ให้ชุมชนคิดต่อว่าจะมีวิธีการใดให้ทุกคนเคารพกติกาเหมือนๆ กันโดยไม่มีการยกเว้น

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือการที่ชุมชนมีส่วนร่วม การรักษาสิ่งแวดล้อมโดยกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว และให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ที่นี้พยายามอนุรักษ์พลับพลึงธารเพราะว่าเป็นการดูแลคุณภาพน้ำ สภาพคลองไม่ให้ตื้นเขิน ฯลฯ โครงการต่างๆ เช่น การสร้างถนน การขุดลอกคลองจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทางชาวบ้านก็ต้องระมัดระวังไม่ให้มีโครงการพัฒนาเช่นนี้ ในช่วงที่ไม่มีการท่องเที่ยว ก็มีการสำรวจดูแลธารน้ำ ตรวจสอบคุณภาพน้ำ ตลอดช่วงระยะ 7 กม. มีสถานี 26 จุด หลังจากการเรียนรู้เรื่องพลับพลึงธาร ก็มีการร้องเพลง “ป่าสร้างฝัน” และให้หลักการเกี่ยวกับการนำท่องเที่ยวว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ 1) เราจะไม่นำอะไรออกไปจากป่า และ 2) เราจะไม่ทิ้งอะไรไว้ในป่าเลย ยกเว้นรอยเท้า เพื่อเป็นการเคารพ “เจ้าของบ้าน” เคยมีตัวอย่างว่ากวางในป่าตายเพราะกินถุงขนมพลาสติกที่นักท่องเที่ยวมังกายทิ้งเอาไว้ในเส้นทางเดินป่า นอกจากนั้น ควรจะแนะนำนักท่องเที่ยวให้เดินป่าอย่างปลอดภัย เช่น ใส่เสื้อแขนยาว รองเท้าผ้าใบ เพื่อความคล่องตัวในการเดินเส้นทาง และไม่ควรจะหยิบจับอะไรที่ไม่รู้ในป่า เพราะมีพืชที่เป็นพิษ เช่น รันตัน ข้างร้อง หากมีสิ่งให้นักท่องเที่ยวถามแล้วเราไม่รู้ ก็ควรตอบว่าไม่รู้ เพราะถ้าตอบผิดพลาดไปก็จะทำให้มีการจำสิ่งที่ผิดๆ ถ่ายทอดต่อๆ กันไปอีก

สำหรับที่เขตฯ เวลาจัดค่าย ใช้เครื่องดนตรีเล็กๆ ไม่มีกลอง ไม่ก่อความอึกทึกหรือทำให้สัตว์ป่าตื่นตกใจ เวลาที่มีผู้มาจัดค่ายลูกเสือก็จะขอครูเครื่องเสียงก่อน ว่าเสียงดังเพียงใด รับได้หรือไม่ คณะใหญ่มากเกินไปหรือไม่ เพื่อไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หลังจากที่ได้เรียนรู้และสนุกสนานกันพอสมควรแล้วจึงแยกย้ายกันไปพักผ่อน

ในช่วงเช้าของวันอาทิตย์ที่ 4 เมษายน 2553 นี้ สมาชิกทุกคนได้ตื่นมาช่วยกันทำอาหารเช้าและรับประทานร่วมกัน ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ ได้นำตัวรวมตัวกันเพื่อเริ่มกิจกรรม พี่สิงห์ได้นำเข้าสู่กิจกรรม

นันทนาการก่อนเข้าสู่กิจกรรมหลัก โดยมีการร้องเพลง ปรบมือเป็นจังหวะ มีการเล่นเกมเกลียวมนุษย์ เพื่อสร้างความสามัคคี ทำงานเป็นทีมและช่วยกันแก้ปัญหา เสร็จแล้วจึงได้เริ่มกิจกรรมเดินชมเส้นทางศึกษารวมชาติ โดยแบ่งสมาชิกเป็น 3 กลุ่มเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการเดินป่าและฟังการบรรยายความรู้เรื่องพืชพรรณและสัตว์ป่าได้อย่างทั่วถึงตลอดเส้นทางเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้ง 3 ท่านต่างให้ความรู้เรื่องป่า พร้อมกับเกร็ดความเชื่อเรื่องการเดินป่าและการอาศัยอยู่ในป่าได้อย่างเชี่ยวชาญและลึกซึ้ง อีกทั้งยังฝึกการเป็นคนช่างสังเกตในช่วงการเดินป่าไปพร้อมกันด้วย ทำให้กลุ่มมอแกนได้รับความรู้และประสบการณ์ชีวิตที่เพิ่มขึ้นจากที่ตนเองมีด้วย ดังที่พบว่าระหว่างทางกลุ่มมอแกนได้พบพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น

- ต้นไทรที่ได้ชื่อว่า “นกกนุญแห่งป่า นกฆ่าเลือดเย็น”
- ต้นเหียงใหญ่ที่มีพญาค้างคาวไม่ให้ล้ม และพญายังนำมาทำเสียงร่อนแร่ได้ด้วย
- ต้นตดหมา ไม้พุ่มเตี้ยที่ใช้เป็นยาขับลมในกระเพาะ และชาวได๋นิยมใส่ในข้าวยาทำให้ข้าวหอมน่ากิน
- ต้นหวายพืชตระกูลปาล์มที่มีหลากหลายพันธุ์
- เส้นผมผีพราย ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตในตระกูลเห็ดรา ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ให้เกร็ดความรู้ว่าชาวซาไกนิยมนำเส้นผมผีพรายนี้มาเป็นส่วนผสมของยาที่ทำให้ผู้หญิงหลังคลอด มีมดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น โดยเชื่อว่าจะเป็นตัวที่ขับน้ำคาวปลาได้ดี
- ต้นไผ่ซึ่งมีหลายสายพันธุ์ เป็นพืชตระกูลหญ้าที่ต้นใหญ่ที่สุด จะหยุดโตเมื่ออายุ 120 วันและมีอายุยืนยาวประมาณ 50-60 ปี เมื่อไผ่ออกดอก หรือที่เรียกกันว่าขุยไผ่ นั้นจะเป็นสัญญาณที่แสดงให้รู้ว่าไผ่กอนั้นกำลังจะตายแล้ว โดยจะตายพร้อมกันทั้งกอ ที่สำคัญไผ่แต่ละต้นมีความพิเศษตรงที่สามารถจำอายุของตนเองได้ หากต้นแม่ตายต้นลูกที่นำไปปลูกที่ใหม่ก็ตายด้วยเช่นกัน
- ไม้สาวดำหรือนางดำ ที่เรียกกันทั่วไปว่าขี้ชันโจร เปลือกไม้มีน้ำมันอยู่ข้างในสามารถใช้ก่อไฟได้แม้จะเปียกชื้น
- ต้นค่างควาดำหรือเนระพูสีไท เป็นพืชสมุนไพรที่มีดอกสีดำนานกลางคืน ลักษณะคล้ายค่างควาจึงถูกเรียกว่าค่างควาดำ มีคุณสมบัติโดยเอาแง่มาดองเป็นยาบำรุงกำลัง ใช้ขับลม เพื่อให้อาหาร
- นอกจากนี้ยังมีบรรดาแมลงและรอยเท้าสัตว์ป่าน้อยใหญ่ที่ทำให้กลุ่มมอแกนตื่นเต้นตลอดเส้นทางอีกด้วย เช่น จักจั่นวงช้าง เตาบก รอยเท้าหมูป่า รอยหมิ่นวนต้นไม้เพื่อจะขึ้นไปกินปลวก เป็นต้น

กิจกรรมการเดินป่าในช่วงเช้าผ่านไปอย่างรวดเร็วด้วยความสนุกสนานและเพลิดเพลิน และเข้าสู่กิจกรรมในช่วงบ่ายซึ่งเป็นกิจกรรมสรุปสุดท้ายที่ทั้ง 3 กลุ่มได้ร่วมกันวาดภาพชุมชนมอแกนของตนและบอกถึงจุดสำคัญที่จะพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวชม ทั้งสามกลุ่มต่างลงมือวาดภาพและออกมานำเสนอด้วยความตั้งใจ ถือเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ฝึกการทำงานเป็นทีม และฝึกความกล้าในการแสดงออกช่วงการนำเสนอด้วย เสร็จจากกิจกรรมดังกล่าวทีมงานและกลุ่มมอแกนได้เคลื่อนต่อไปยังมัสยิดมัสลิฮิมสเตย์บ้านม่วงกลวง อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์โดยชุมชน

เมื่อทีมงานและกลุ่มมอแกนดูงานได้มาถึงชุมชนมุสลิมบ้านม่วงกลวงก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี มีท่านนายก อบต.ม่วงกลวงมากล่าวต้อนรับ ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มมุสลิม รวมถึงสมาชิกกลุ่มมุสลิมโฮมสเตย์ต่างมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ชุมชนบ้านม่วงกลวงมีประชากร 400 ครัวเรือน ประมาณ 1,800 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 97

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้มีกิจกรรมสำคัญคือ กิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์ กิจกรรมเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติ ป่าชายเลน รวมถึงเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นต้น แกนนำกลุ่มให้ข้อมูลว่าผลจากการรวมกลุ่มตรงนี้ได้ทำให้มีหน่วยงานและองค์กรภายนอกเข้ามาเยี่ยมเยียนชมชมวงกลองอยู่ตลอด ถือเป็นจุดที่ทำให้ได้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของกันและกันด้วย เมื่อชุมชนวงกลองได้ให้ข้อมูลในเบื้องต้นแล้ว จึงได้ชักถามถึงสถานการณ์และปัญหาของชุมชนมอแกนด้วย ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้กันและการสร้างสายสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างกันได้อีกทางหนึ่ง ภายหลังการแนะนำตัวและทำความรู้จักทักทายกันแล้ว กลุ่มมอแกนจึงแยกย้ายเข้าพักตามบ้าน และนัดหมายมารับประทานอาหารเย็นพร้อมกัน

กิจกรรมในช่วงกลางคืนเริ่มขึ้นภายหลังพิธีละหมาดของพี่น้องมุสลิมวงกลอง โดยชุมชนจัดให้มีเกม การแสดง วัฒนธรรมพื้นบ้าน “การท่องเที่ยวเมืองระนอง” ของเด็กๆ ลูกหลานกลุ่มมุสลิมโฮมสเตย์ และมีกิจกรรมเสวนาเพื่อเรียนรู้เทคนิคการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน แกนนำกลุ่มฯ ให้ข้อคิดว่า การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นต้องเน้นการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติด้วยแล้ว ควรต้องมีการพูดคุยกับอุทยานให้เกิดความเข้าใจกัน ในส่วนของการนำเที่ยวนั้นเรื่องภาษา ความรู้ ความชำนาญในพื้นที่ที่มีความสำคัญมาก เราต้องเน้นพานักท่องเที่ยวไปยังจุดที่มีความสำคัญของชุมชน ดังที่บ้านวงกลองนี้ก็มี จุดท่องเที่ยวสำคัญคือ คอยร้อยวิว ป่าชายเลน เป็นต้น จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่านักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าพักในโฮมสเตย์นั้น จะสนใจประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั้นๆ มาก

ฉะนั้นการทำการท่องเที่ยวตรงนี้ ควรมีความรู้เรื่องตัวเองและอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังได้อย่างเข้าใจ สิ่งที่ได้เปรียบสำหรับการเป็นผู้นำเที่ยวในชุมชนของตนเองก็คือ คนในชุมชนมีความรู้ที่ดีกว่าคนนอก และไกด์ข้างนอกก็ไม่มีความรู้ในรายละเอียดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดีเท่าคนในชุมชนเอง ชุมชนควรต้องหาจุดเด่นทางวัฒนธรรมของตนมาเป็นจุดขาย ดังเช่นเรือมอแกนถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาก ๆ อันหนึ่ง อยากให้มอแกนอนุรักษ์ไว้ กลุ่มแกนนำฯ ได้ฝากข้อคิดทิ้งท้ายไว้ว่า “ทำอะไรก็ตามต้องมีความอดทน ทุกอย่างอยู่ที่ความมุ่งมั่น ตั้งใจทำ อย่าท้อถอย ค่อยๆ ก้าวทีละก้าว ขอให้รักษาความเป็นมอแกนและเอกลักษณ์ของกลุ่มไว้ แล้วจะพบกับความสำเร็จเอง” และปิดท้ายด้วยการสาธิตการสานรังจําปาตะซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็กมอแกนหลายคนให้ความสนใจอย่างมาก หลังจากนั้นกลุ่มมอแกนก็แยกย้ายเข้าบ้านพักโฮมสเตย์ด้วยการต้อนรับจากเจ้าของบ้านด้วยความเป็นกันเอง

กิจกรรมเรียนรู้เส้นทางศึกษาธรรมชาติชายหาดแหลมสนและกิจกรรมสรุป

กิจกรรมเรียนรู้ดูงานอีกกิจกรรมหนึ่งในเช้าวันจันทร์ที่ 5 เมษายน 2553 คือการเที่ยวชมและเรียนรู้เส้นทางศึกษาธรรมชาติและเที่ยวชายหาดแหลมสน ณ อุทยานแห่งชาติแหลมสน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีได้นัดหมายจากเจ้าหน้าที่ ทว่าก็ได้รับความอนุเคราะห์และการต้อนรับ พร้อมกับให้ข้อมูล พาชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติแหลมสนได้เป็นอย่างดี ทำให้กลุ่มมอแกนรู้สึกสนุก และเพลิดเพลินไปกับการอธิบายและได้เรียนรู้พืชพันธุ์บริเวณป่าชายเลนนี้ได้เข้าใจมากขึ้น หลังเสร็จกิจกรรมเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาตินี้ ทีมงานได้จัดช่วงเวลาผ่อนคลายให้ผู้ใหญ่และเยาวชนมอแกนได้สัมผัสและเที่ยวชมชายหาดแหลมสนด้วย และได้ทำกิจกรรมสันตนาการ ร้องเพลงและเกม ณ บริเวณชายหาดแหลมสนนี้เพื่อให้มอแกนรู้สึกสนุกก่อนที่จะกลับไปสู่รูปงาน ณ ห้องประชุม บ้านชัยพัฒนา-สภาอากาศไทยในช่วงบ่าย

กิจกรรมสรุปส่งท้ายในช่วงบ่าย ทีมงานได้ชวนสรุปสิ่งที่ได้รับการมาเรียนรู้ดูงานครั้งนี้ โดยได้ฉายภาพช่วงเวลาการทำกิจกรรมในช่วง 3 วันที่ผ่านมาให้ทุกคนเห็น และแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นถึงสิ่งที่ชอบและไม่ชอบของชุมชนที่ไปดูงาน พร้อมออกมานำเสนอพบว่ามอแกนต่างแสดงความคิดเห็นและมีมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้เกิดการคิดทบทวนและเรียนรู้สิ่งที่ได้รับ อีกทั้งยังเป็นการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่ม

อีกด้วย และอีกกิจกรรมสรุปหนึ่งได้ไปทำที่หมู่บ้าน เกาะสุรินทร์เพื่อเตือนความทรงจำและเพื่อให้เกิดสำนึกร่วมของความเป็นกลุ่ม นั่นคือกิจกรรมตอบคำถามชิงรางวัล ซึ่งจะแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่มเช่นเดิมโดยนำภาพช่วงเวลาที่ผ่านมาตั้งคำถาม ทำให้ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนมอแกนต่างสนุกในการยกมือตอบ มีความกล้า รับฟังความเห็นของเพื่อนและเป็นการทบทวนความรู้อีกครั้ง พร้อมกับฝึกการเป็นผู้อธิบายในฐานะกลุ่มมอแกนพาเที่ยวและยุวมัคคุเทศก์มอแกนนั่นเอง

ภาพบรรยากาศกิจกรรม

กิจกรรมปฐมนิเทศก่อนเข้าสู่การเรียนรู้ดูงาน ณ ห้องประชุม บ้านชัยพัฒนา-สภากาชาดไทย

กิจกรรมดูงานการให้บริการนักท่องเที่ยวโดยชุมชน ณ โฮมสเตย์บ้านทะเลนอก

กิจกรรมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา

กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว ณ มุสลิมโฮมสเตย์บ้านม่วงกลวง

กิจกรรมเรียนรู้เส้นทางศึกษาธรรมชาติชายหาดแหลมสนและกิจกรรมสรุปการเรียนรู้ดูงาน

